

ÚTIKÖNYVEK RENESZÁNSZA

L. SIMON LÁSZLÓ

Marshall McLuhan 1962-ben megjelent tanulmányában megjövendölte a Gutenberg-galaxis végét, pedig a papíralapú könyvkultúrát akkor még csupán a mozi, a rádió és a televízió térhódítása kezdte ki, és sehol sem látszottak az időközben világméretű hálózattá duzzadt internet korlátlan lehetőségei. A világháló térhódítása látszólag fölöslegessé tette a tudásanyag nyomtatásban történő terjesztését, s különösen így tűnik ez az alábbi esetekben: mióta az okos telefonok révén zsebünkben hordjuk a világot, azóta senki sem vásárol és használ nyomtatott térképeket. Nincs is rá szükségünk, sőt a GPS egyenesen leszoktat mágáról a tájékozódásról, a gondolkodásról, sőt a döntéshozatalról is, és ez a földrajzoktatás háttérbe szorulásával párhuzamosan már hatalmas gondot jelent. Ezt az emberek többsége majd csak válsághelyzetekben fogja megérteni, amikor azonban már késő lesz.

A könyvkultúrára fókuszálva szembetűnő: az internet a nyomtatott lexikonok és szótárak mellett elsőik között a kézbe vehető bédekkereket szorította ki. Minek is cipeljünk rövidebb-hosszabb utazásainkra nehéz könyveket, amikor a társas utakon úgyis ott van az idegenvezető, a feladott bőröndök súlyát se növeljük fölöslegesen, hiszen ez utóbbi a fapados repülőzés korában egyébként is a legkényesebb kérdéssé vált. Ráadásul a '90-es évek elején a művelt és igényes utazóknak már eleve elment a kedvük az új színes-szagos import útikalauzoktól, amelyeket – a nyelveket mutálva – futószalagon gyártottak valamelyik nagy utazási iroda vagy nemzetközi könyvkiadó megrendelésére; ezekből viszont mindig hiányoztak a magyar vonatkozású tartalmak, pedig a rutinos utazó pontosan tudja, nincs a világnak olyan rejtett zuga, ahol ne találhnánk meg honfitársaink nyomait. Különösen érzékeny kérdés a szomszédos országokról szóló útikönyvek történelmi, építészeti- és művészettörténeti anyaga: pontosan tudjuk, ha valós képet akarunk kapni a Kárpát-medence látnivalóiról, akkor magyar forrást kell használnunk. Nekem például három évtizednyi tengernyi erdélyi kaland után is bent van az autómban Mátyás Vilmos legalább öt kiadást megért, a Panoráma „mini” útikönyvek sorában megjelent lenyűgöző munkája, az *Utazások Erdélyben*. De így van ezzel az az erdélyi református lelkész barátom is, aki vendégeit a Küküllő mentén kalauzolva egy-egy vitás kérdésnél szintén Mátyás Vilmoshoz fordul válaszáért.

Az utóbbi évtizedben először akkor éreztem azt, hogy mennyire jó lenne kézbe venni egy jó bédekkert, amikor 2023-ban részt vehettünk egy lelki értelemben is felemelő szentföldi zárandoklaton. Már a ráhangolódásnál, de az út során s végül az élménybeszámolókra készülve, a látottak rendszerezésénél is jó lett volna egy klasszikus útikönyv. Pedig az út szervezése kiváló volt, ketten vittek végig bennünket Jézus életének legfőbb állomásain: egy izraeli magyar idegenvezető és egy székelyföldi katolikus pap. A rendszerezett tudásanyag közreadását más is hiányolta, ezért végül a keresztény zárandoklatok szervezésében évtizedek óta élen járó Budai László és az általa vezetett Misszió Tours kiadásában készült el *Az ötödik evangélium* című kötet, amelyet a téma talán legavatottabb szakértője jegyez: Székely János, a szombathelyi római katolikus

Székely János:
Az ötödik evangélium (2024)

Hadiút –

Az Osztrák–Magyar Monarchia
hadseregének bevonulása
Jeruzsálembe 1916. május 9-én
(Fortepan / Kieselbach Gyula)

megyéspüspök.¹ Székely János évekig élt és tanult Betlehemben, békeidőkben rendszeresen visszatér a Közel-Kelet e titokzatos országába zarándoklatokat, lelki és szellemi kalandozásokat vezetni. A Szentföldet évszázadok óta nevezik ötödik evangéliumnak is, és „valóban, ez az a hely, ahol a végtelen, teremtető Isten belépett az időbe, ahol megszólalt a próféták által, ahol testet öltött. Aki a Szentföldön nyitott szívvel jár, megérzi ezt az egészen rendkívüli jelenlétet” – véli maga a szerző.

Egy tudós püspök szerző esetében attól tarthat az olvasó, egy túlzottan tudományos, kevésbé olvasmányos, inkább a részletekben elvesző munkát vehet majd a kezébe. Székely János viszont pontosan tudta, minden egyes olvasót meg kell nyernie, a könyv ugyanis nemcsak azoknak szól, akik éppen egy izraeli utazáson vesznek részt, hanem azoknak a hívőknek és ateistáknak, akiket meg kell nyerni Isten ügyének. Ennek pedig egyik legjobb módja egy életre szóló élményt nyújtó szentföldi zarándoklaton való részvétel. Éppen ezért a nyelvhasználata, a kötet szerkezete, formája, vizuális megjelenítése, képanyaga mind azt szolgálják, hogy komplex és könnyen emészthető, mégis gazdag tudásanyaghoz és lelki munícióhoz jussunk hozzá általa. **A praktikus, zakósebben elférő kiadvány mindenre odafigyel, ami egy jó és korszerű útikönyv sajátja:** a szent helyek történeti és régészeti leírása, az egyes látnivalók, helyszínek, épületek, templomok részletes bemutatása mellett az egyes szent helyekhez kötődő bibliai események magyarázatát, sőt elmélkedéseket is tartalmaz. Ezeket bibliai idézetekkel is kiegészíti, de olyan gyakorlati tanácsokkal és információkkal is ellátja olvasóit, amelyek a felkeresendő helyszínek megközelítésével kapcsolatosak. S ami külön érdeme a könyvnek: minden magyar

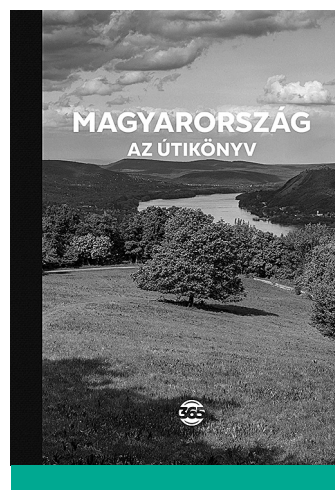
1 SZÉKELY JÁNOS: *Az ötödik evangélium*. Misszió Tours Utazási Iroda, Szigetszentmiklós, 2024.

vonatkozású információ megtalálható benne: mikor és kik jártak ott az elődeink közül, kinek, milyen magyar témájú alkotása látható egy-egy templomban stb.

A könyv részletesen foglalkozik a Szentföld földrajzával, ami már csak azért is érthető, mert szinte mindenütt azt láthatja az utazó, mint amivel a próféták korában szembesültek. „Kis Szent Teréz mondta, hogy ha ő pap lehetett volna, az egyik első dolga az lett volna, hogy jól megtanul héberül, hogy a Bibliát az eredeti nyelvén, eredeti ízébe tudja átélni, olvasni. Ehhez hasonló a Szentföldre jönni, ugyanis azokat a tájakat, növényeket, éghajlatot látjuk, amiket maga Krisztus, illetőleg a próféták láttak” – kapjuk meg a magyarázatot. A *Szentföld történelme* című fejezetet azoknak is szeretettel ajánljuk, akik nincsenek tisztában a zsidó honfoglalás és az egykori királyság valós történetével, és ezért napjaink arab–izraeli konfliktusai kapcsán mindenféle badarságokat hordanak össze arról, hogy a modern Izrael államnak nem volt történeti előzménye, vagy hogy a palesztinok már sokkal a zsidók előtt itt éltek.

A műben érthető módon hangsúlyos Názáret bemutatása, abban is kiemelten az Angyali Üdvözlés-bazilikáé, benne a hazánk által adományozott Magyarok Nagyasszonya-mozaikkal. Aki már járt a Tábor-hegyen a Színeváltozás-bazilikában, annak ez örök élményt jelent, s milyen jó, hogy a táj és a templom leírását éppen Reményik Sándor *Lefelé menet* című verse teszi teljessé. Egyébként is örömmel fedezi fel az olvasó a kötet szépirodalmi betéteit, például Gulyás Pálnak *Az evangélium elé* vagy éppen Ady Endrének *Az Illés szekeren* című költeményét. A Genezáreti-tavon hajózni, s közben elcsendesedve elmélkedni is meghatározó élménye a szentföldi zarándokoknak, ám Jézus itt elhangzott magvető példabeszédének a felidézése is fontos számunkra. A Nyolc boldogság hegye, Kafarnaum, a Jordán-folyó emblematisztikus részei, a Holt-tenger, a kumráni barlangok, Maszada erődje, Hebron, a betlehemi Születés bazilika – néhány kiemelkedő jelentőségű desztináció a kötetben tárgyalt sok-sok helyszín közül. Érthetően külön fejezet foglalkozik Jeruzsálemmel, amelynek történelme olyan gazdag és ellentmondásos, amilyenre kevés hasonló példát találunk a világon. Az itteni Miatyánk-templomban természetesen magyarul is olvasható az ima szövege, és a Getszemáni-kert melletti, 1924-ben épült bazilikában szintén van magyar emlék. Itt kell megemlíteni annak a kiváló építésznek, Antonio Barluzzinak a nevét, aki a Getszemáni-bazilikát és még számos kultikus szentföldi épületet tervezett és épített meg a múlt század elején. Székely János részletesen bemutatja a keresztút, a Via Dolorosa állomásait is, ahol ugyan az ember – két évezred hordalékai miatt – jó pár méterrel az egykori talajszint felett jár, mégis úgy érezheti, Jézus lába nyomát tapossa. A keresztények számára fontos szent helyeken túl is sok értékre irányítja rá a figyelmet a szerző, köztük a világ egyik legnagyobb közgyűjteményére, az 1965-ben alapított Izrael Múzeumra is, aminek régészeti anyaga perdöntő lehet számos mai identitásvitában is.

A klasszikus útikönyvek mellett megjelennek olyanok is, amelyek címükben és tartalmukban ugyan bédekkernek ígérnek magukat, ám valójában nem az a céljuk, hogy magukkal cipelje őket az utazó, hanem hogy egyfajta értéktárként mutassák fel egy vidéknek vagy országnak a szépségeit és gazdagságát. Ezeket a könyveket békés téli estéken vesszük a kezünkbe, miközben egy forró tea vagy forralt bor társaságában bekuckózzuk magunkat a nappalink foteljébe, hiszen a méretük és a terjedelmük meghaladja az útikönyvekkel szemben támasztott igényeket. Viszont arra alkalmasak, hogy a következő évek számára kirándulási ötleteket adjanak, olyan helyszínekkel gazdagítva a bakancslistánkat, amelyekről nem tudtuk, hogy olyannyira lebilincselők, miként azt az adott kötet ígéri. Az ilyen típusú, viszonylag szép számban megjelenő könyvek sorából is kiemelkedik a Muray Gábor szerkesztette *Magyarország. Az útikönyv* című vaskos album.² Maga a szerkesztő is úgy fogalmaz, hogy „nagyregény méretű útikönyvünk arra ösztönzi az olvasót, hogy túracipőt húzzon, és kalandozzon

Magyarország – Az útikönyv (2024)

2 *Magyarország. Az útikönyv.* szerk. MURAY Gábor, Magyar Örökség Kezdeményezés NKft. Bp. 2024. (A kötet kreatív koncepcióját Bőszőrményi-Nagy Gergely dolgozta ki, a közölt fotók egy része a *Magyarország 365* fotópályázat díjnyertes fényképei közül került ki – a Szerk.)

velünk gyönyörű vidékeinken, ahol mulandóság és örökkévalóság egyszerre van jelen”. Azaz **a könyvnek az a célja, hogy felkeltse az érdeklődést hazánk rejtett szépségei iránt**. A sikerre garancia a szövegek minősége, amiért két kiváló író, Györffy Ákos és Végh Attila felelnek, melyeken túl Mohai Baláznak és társainak fotográfiai teszik teljessé a művet.

Alapvető kérdés, hogy lehet-e újat mondani egy ilyen könyvben? Túl tud-e lépni a kötet a turisztikai brossúrák összességének kínálatán? Valóban olyan könyv született-e, amit hosszú évtizedek múlva is úgy fognak levenni a polcról, mint ahogyan én teszem ezt a már említett *Utazások Erdélyben* 1990-ben megjelent ötödik kiadásával? Nehezen és óvatosan válaszolok ezekre a kérdésekre. Ami biztos: látványos, igényes nyomdai kivitelű, szép felvételeket és értékes szövegeket is tartalmazó könyvet vehet kezébe az olvasó, amire viszont nem jellemző az a praktikus tagoltság, mint ami a legtöbb korszerű útikönyvre, így *Az ötödik evangéliumra* igen. Ám ez egyáltalán nem tűnik bajnak vagy hiányságnak, ha belemélyedünk a részletekbe, s nem akarjuk a hónunk alá csapva magunkkal vinni egy zempléni túrázásra vagy soproni városnézésre. Nekem személy szerint sok örömet adott a kötet. Korábbi munkahelyem, a Magyar Nemzeti Múzeum olyan tagintézményei kerülnek benne fókuszba, mint a sárospataki Rákóczi-vár, a vajai Vay-várkastély, vagy éppen az esztergomi Babits Mihály Emlékház. Az igazi öröm egy ilyen könyv forgatása közben az olvasó számára ismeretlen értékekre való rácsodálkozás. Számomra ilyen volt a csarodai református templom, illetve a tákosi mezítlábas Notre-Dame, vagy éppen Márokpapi piciny református temploma – bevallom, a kötet forgatása előtt azt sem tudtam, hogy van ilyen nevű településünk, pedig túlzott elbizakodottságomban azt hittem, hogy már minden magyar község nevét ismerem. A nemzeti kastélyprogram eredményei is visszaköszönnek a kötetben, a szabadkígyósi Wenckheim-kastély, a gyulai Almásy-kastély, a dégi Festetics-kastély, a majki Kamalduli Remeteség az Esterházy-kastéllyal, a fertődi Esterházy-kastély, illetve sok más gyönyörű műemlék az elmúlt bő évtized kultúrpolitikájának köszönhetően kapta vissza régi fényét.

A helyes arányok megtalálása is fontos: az épített örökségben gazdag nagyvárosok (Debrecen, Győr, Eger, Pécs), a kiemelkedő természeti értékeket felmutató tájaink (Bakony, Bükk, Gemenc, Hortobágy), egyházi központjaink (Pannonhalma), fürdővárosaink (Bük, Sárovar), a történelmünk gazdagságát felmutató vidékeink (Dunakanyar), titkokat rejtő falvaink (Ormánság), a szellemi kulturális örökség részét képező hagyományok (mohácsi busójárás), illetve az egyedülálló fővárosunk is kellő figyelmet kap a kötetben. Budapest esetében a klasszikus értékek bemutatása mellett a szerzők figyelmet fordítottak az elmúlt évek fejlesztéspolitikájának eredményeire is, például a méltán népszerű Magyar Zene Házára vagy a megújult Várkert Bazárra. S persze minden szentnek maga felé hajlik a keze: szívesen olvastam volna még Székesfehérvárról vagy a Velencei-tóról, ahol látható volt, hogy a szerzők nem léptek túl a harminc évvel ezelőtti turisztikai anyagok kínálatán, pedig itt is be lehetett volna mutatni szép turisztikai fejlesztéseket, megmentett értékeket (megjegyzem, a Kaposvárról szóló részben megemlített Rigó Jancsi is Pákozdon született).

Összességében igazán öröndetes az útikönyvek reneszánsza, különösen annak tudatában, hogy **mindkét kötet nemzeti és keresztény értékeinkre fókuszál**. ■